

Nr 2.

Av herr **Ekman, Karl Johan**, *om uppställande av vissa villkor vid beviljande av anslag till de kungl. teatrarna.*

I årets statsverksproposition begäres, såsom vanligt, anslag till uppehållande av de kungl. teatrarnas verksamhet. Frågan härom förtjänar i år att behandlas med särskild uppmärksamhet, icke blott med anledning av det tryckta ekonomiska läget i allmänhet, utan jämväl med hänsyn till teaterfrågans denna gång mer än eljest invecklade och svårlösta beskaffenhet. Det förra spelåret har gått med betydande förlust; alla kapitaltillgångar äro förbrukade; och den framtida verksamheten är, såvitt man nu kan bedöma, helt och hållet beroende av statsanslag och lotterimedel. Därtill kommer, att chefsbefattningen vid dramatiska teatern, vilken för närvarande är ledig, synes icke kunna utan de största svårigheter återbesättas. Under sådana förhållanden är det en plikt, även för statsmakterna, att tillse, huruvida icke såsom villkor för fortsatt understöd från det allmännas sida bör fordras, att verksamheten vid de kungl. teatrarna så begränsas och omläggas, att kostnaderna kunna i väsentlig mån nedbringas, och att ledningen av denna verksamhet blir i möjligaste mån enhetlig, planmässig och målmedveten.

Vanskligheten av det närvarande läget har föranlett en synnerligen framstående kännare av våra teaterförhållanden, D:r Helmer Key, att i några mycket uppmärksammade artiklar i Sv. Dagbladet för den 7—9 januari upptaga frågan om den statsunderstödda teater- och orkesterverksamheten till behandling; och om också det förslag till frågans lösning, som han framställer, icke synes möjligt att i sin helhet realisera, giver dock hans framställning en klar inblick i svårigheterna.

»Båda de kungl. teatrarna» — säger han — »befinna sig i en kritisk situation och draga i närvarande stund större driftkostnader än skäligt,

samtidigt med att allmänhetens intresse för deras verksamhet icke är tillräckligt stort. Hela apparaten måste förenklas, bland annat därigenom att ett samarbete åstadkommes mellan de båda institutionerna.» Och han fortsätter: »Vår kungl. teater vid Gustav Adolfs torg motsvarar icke vad man fordrar av en modern teater, varken i fråga om teknik eller utrymme. Scenen var från början ej up to date i tekniskt hänseende, och salongen är ett specimen för den gamla hovteatertypen, under det att den moderna utvecklingen kräver en stor salong med flera tusen platser, så att stora recetter kunna intagas, samtidigt med att biljettprisen hållas låga. Men trots allt har denna teaterbyggnad sina förtjänster, salongen är hemtrevlig, scenutrymmet är gott och med ändringar och ombyggnader har den tekniska utrustningen kunnat förbättras. Utrymmet lägger icke heller hinder i vägen för ytterligare väsentliga förbättringar på det scentekniska området.

Så mycket sämre står det till med vår kungl. dramatiska teater. Den är en ren lyxbyggnad, olämplig att spela modern teater i. Salongen, som rymmer alldeles för litet folk, är med sina blå och ljusa färger isande kall, — — — — —. Därtill kommer, att den scentekniska utstyrelsen är alldeles miserabel och utrymmet så begränsat, att en ombyggnad efter moderna principer förbjuder sig själv. Denna byggnad borde icke användas till teater. — — — — —. Teaterverksamheten har blivit ganska frikostigt försedd med tvenne dyrbara, ehuru visserligen mer eller mindre olämpliga byggnader, men man har uppfört dessa utan att på samma gång tillse, att det skulle finnas tillräckliga ekonomiska och ideella förutsättningar för att kunna driva någon konstnärlig verksamhet i de båda husen. Det är där skon klämmer.

Nu vill man också begå samma felgrepp i avseende på konsertväsendet. Man vill bygga ett stort konserthus, men ingen vet, om, när detta en gång blir färdigt, det finnes någon orkester, som kan spela där, eller någon publik, som kan befinnas villig att gå dit för att höra på. Man tycker annars, att konsertverksamhetens betryggande borde utgöra själva kärnpunkten, då utan denna byggnaden ju icke får något existensberättigande.

Vi komma nu in på själva den centrala punkten i hela problemet. I vilken utsträckning bör opera, dramatisk teater och konsertverksamhet uppehållas i huvudstaden, och i vad mån motsvarar det nuvarande tillståndet rimliga estetiska och kulturella krav? När man talar med fackmän på området och påpekar det betänkliga i de nuvarande kostnaderna

för upprätthållande av de kungl. teatrarnas verksamhet med betonande av, att hela apparaten genom omläggning skulle kunna väsentligt förenklas, och driften, om det finnes en enhetlig och förnuftig plan, göras betydligt billigare, får man ofta det svaret, att det av olika skäl icke kan bli tal om något sådant samarbete. Operaledningen har i regel varit minst motsträvig, men Dramatiska teatern har alltid varit mycket ömtålig om sin självständighet. — — — — —

Det heter, att publiken skall uppfostras att gå på Operan för musikens egen skull. Om man endast tillägnar sig den rätta musikaliska synpunkten, spela dekorationerna och annan yttre attiralj ingen roll. På dem kan man alltid spara. Och på samma sätt skall publiken uppfostras till att gå på symfonikonsorter två à tre gånger i veckan och fylla en stor lokal. Man fränser alldeles, att Stockholm icke är någon tillräckligt stor stad för att kunna prestera en sådan publikfrekvens. Det skulle kanske låta sig göra under liknande förhållanden i vissa andra länder, såsom t. ex. i Österrike och Italien, där musiken är folkets själ, och där operan genom århundraden utgjort den mest populära dramatiska konstformen.

Men i Stockholm har man nu i omkring 150 år försökt uppfostra den stora allmänheten till ett sådant allt uppslukande musikintresse utan att lyckas. Och såvida icke Stockholm av någon anledning plötsligt skulle kunna mångdubbla sitt invånarantal, kan man gott fortsätta i 150 år till utan utsikter till att vinna bättre framgång. På uppfostrans väg är det därför säkert icke möjligt att för närvarande skapa någon ökad publikfrekvens. Man måste tvärtom räkna med de faktorer, som finnas och ta lärdom av de erfarenheter, som hittills vunnits.

Det synes i själva verket vara obestriddt, att reformerna måste gå i den riktningen, att konkurrensen de olika företagen emellan minskas, så att föreställningarnas och konserternas antal bringas ned till en rimligare proportion i förhållande till behovet. Det finnes nämligen även inom konstens rike en balans mellan tillgång och efterfrågan, som man icke ostraffat kan undgå att ta hänsyn till.

Teatrarnas antal i huvudstaden måste därför enligt min åsikt inskränkas genom nedläggande av verksamheten vid en eller flera av dess teatrar, varjämte ett samarbete mellan Operan och Dramatiska teatern måste åvägbringas i syfte att minska operaföreställningarnas antal genom uppförande på Operan i viss utsträckning av stora dramatiska skådespel. — — —

När man diskuterar möjligheten av att åstadkomma en begränsning i

vår huvudstads teater- och konsertväsen; är det till att börja med en sak, som man måste ta i betraktande, och det är det inflytande, som staten redan faktiskt utövar på dessa grenar av konstnärlig verksamhet. När ny chef utnämnes för någon av de kungl. teatrarna, blir han icke chef i den mening som ledaren för ett vanligt affärsföretag eller ett privat teaterföretag. Han står icke någon som helst ekonomisk risk, och tillfredsställer han icke längre den allmänna opinionen, så torde det icke ha någon annan påföljd för honom personligen, än att han kanske förr än han skulle önska får lämna sin plats. Risker ligger faktiskt åtminstone numera, sedan de båda oktrojerade teaterbolagen ätit upp sina respektiva aktiekapital, hos staten, som direkt genom anslag eller indirekt genom beviljande av lotterimedel får betala förlusterna. Men under sådana förhållanden är det också i sin ordning att staten tillser, att riskerna icke bli alltför stora, vilket med andra ord betyder, att staten måste utöva en viss kontroll över verksamheten.

I den kritiska situation, som nu inträtt, vore det utan tvivel ett önskemål från det allmännas sida, att konkurrensen mellan teatrarna i huvudstaden kunde genom vissa inskränkningar i deras verksamhet på lämpligt sätt begränsas.»

I anslutning till dessa uttalanden av d:r Key kan jag icke finna det annat än både berättigat och nödvändigt, att riksdagen för sitt bifall till det av Kungl. Maj:t begärda anslaget fordrar, att den hittillsvarande verksamheten vid kungl. dramatiska teatern nedlägges och att såväl operaverksamheten som den dramatiska skådespelareverksamheten sammanföras till operabyggnaden vid Gustav Adolfs torg och ställas, åtminstone i ekonomiskt hänseende, under gemensam ledning.¹ Därigenom skulle betydande besparingar i fråga om såväl personal som materiel och tekniska anordningar kunna ske. Och framför allt skulle teaterverksamheten kunna upprätthållas vid en fullt konstnärlig nivå utan att såsom nu betänkliga avsteg måste göras för tillgodoseende av en förskämd smak för att till de bögge dyrbara teaterlokalerna kväll efter kväll draga en tillräckligt fulltalig publik — något som, vad dramatiska teatern beträffar, likväl hittills misslyckats. En enda kungl. scen, där omväxlande operor och talpjäser uppföras, är för vårt lands förhållanden fullt tillräcklig; och under tider sådana som dessa kan en så måttfull åtgärd till inskränkning av nöjeslivet icke annat än

¹ Att en liknande anordning i Köpenhamn säges hava slagit mindre väl ut, torde bero på den otillfredsställande akustiken i därvarande operasalong. I Stockholm äro förhållandena helt annorlunda. Vår operascen lämpar sig förträffligt även såsom talscen.

hälsas med tillfredsställelse av alla, som känna något ansvar för vårt folks framtid.

Men om således den hittillsvarande verksamheten vid kungl. dramatiska teatern nedlägges, vartill skall då byggnaden användas? Att uthyra den till något enskilt teaterföretag lär icke kunna ifrågakomma; ty därmed omintetgjorde man ändamålet med hela sammanslagningen. Dessutom torde, även efter sammanslagningen, denna scen komma att behövas för de kungl. teatrarnas elevskolor ävensom för kungl. hovkapellets repetitioner och konserter, för vilket allt utrymmet vid kungl. operan efter förändringen säkerligen komme att bliva alltför knappt. Önskemålet att för dessa ändamål kunna disponera dramatiska teaterns scen skulle emellertid på ett synnerligen lyckligt sätt kunna realiseras, om den nu förevarande frågan sattes i samband med den allt mera brännande frågan om beredande av nya, rymligare lokaler åt kungl. musikaliska akademien. Den undervisningsverksamhet, som vid akademiens konservatorium bedrivs, är av den största betydelse för hela vårt religiösa och kulturella liv. Dit är förlagt den huvudsakliga utbildningen av hela vårt lands stora kår av organister, kantorer, musiklärare, musikanförrare, amatörer och utövande konstnärer på sångens och instrumentalmusikens område. Men man måste häpna över under hur trånga förhållanden denna omfattande och krävande undervisning måste bedrivas. Såsom ett exempel kan nämnas, att stora salen på nedre botten i akademiens nuvarande byggnad vid Nybroplan måste på en gång tjäna till lokal för akademiens sammanträden, till undervisningssal för undervisningen i orgelspel, rytmik m. m. jämte ett flertal andra ändamål samt till kapprum för allmänheten vid konserter och offentliga föredrag. För att bringa någon lättnad i akademiens trångboddhet anslog förra riksdagen ett belopp till anskaffande av lokaler utom akademien för dess stora, enastående och dyrbara musikbibliotek.

Vid akademiens den 18 sistlidne december firade 150-årsjubileum förde hans excellens statsministern H. J. Branting i ett uppmärksammat anförande talet in på akademiens byggnadsfråga, varvid han bland annat uttalade, att det föreföll honom ej vara en lycklig lösning, att — såsom ifrågasatts — den trångboddade akademien för sin utveckling skulle förvärva utrikesministerhotellets angränsande tomt. Det syntes honom som om akademien behövde en annan och bättre plats för sin utvidgning. Det skulle knappast överensstämma med de kulturella mål, för vilka akademien arbetade, att spoliera ett gammalt 1600-talshus, som utrikesministerhotellet, för att själv vinna ökat utrymme. Riktigare vore tanken att genom en

förflyttning av akademien vinna det utrymme, som akademien för sin verksamhet behöver.

Detta ökade utrymme skulle, utan någon betungande kostnad för staten, kunna vinnas, om dramatiska teaterns byggnad vid Nybroplan kunde, efter teaterverksamhetens nedläggande därstädes, överlåtas åt kungl. musikaliska akademien för dess behov. Och genom försäljning av den gamla byggnaden invid utrikesministerhotellet skulle säkerligen inflyta en summa, tillräckligt stor att bekosta dramatiska teaterns inredning för sitt nya ändamål. Redan nu är akademien för sin verksamhet i hög grad beroende av de avgifter, som inflyta för musiksalens uthyrande till konserter och möten; och en dylik inkomst skulle i än högre grad kunna vara att påräkna genom uthyrande av dramatiska teaterns scen och salong för liknande ändamål.

Då musikaliska akademiens byggnadsfråga redan är föremål för utredning, enligt av Kungl. Maj:t förra året fattat beslut, synes lämpligt att, helst i samband därmed, även nu angivna uppslag till nybyggnadsfrågans lösning blir föremål för undersökning.

Med anledning av vad jag sålunda tillåtit mig anföra, hemställer jag vördsamt,

att riksdagen ville, för bifall till det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen äskade anslag till de kungl. teatrarna, uppställa såsom villkor:

dels att hela den statsunderstödda teaterverksamheten från och med spelåret 1922—1923 sammanföres till operabyggnaden vid Gustav Adolfs torg, som sålunda blir gemensam för såväl sång- som talscenen, och att i samband därmed vidtagas de inskränkningar och besparingar i driftkostnaderna, som genom en sådan sammanslagning bliva möjliga;

dels ock att genom Kungl. Maj:ts försorg utredning skyndsamt verkställes, huruvida icke kungl. dramatiska teaterns byggnad vid Nybroplan må kunna, efter teaterverksamhetens nedläggande därstädes, överlåtas till kungl. musikaliska akademien för dess undervisningsverksamhet och övriga behov.

Stockholm den 11 januari 1922.

K. J. Ekman,
Jönköping.